ՊԱՏՄԱՆ Ք

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ հմր. 10 Մէջ.
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամս. » Կ. Պոլսոյ » 5 »
» » Գաւառաց » 6 »
Օտար երկիրներու » 21/2 Լիրա

Մանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ, երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար դատ առ կարկուտիւն կը լինի։

Մէն մի թիւ 40 փարա արժէ։

ՄԱՐԴԻՐ

ԼՐԱԳԻՐ

ՀԱՆԱՊԱՀՕՐԵԱՑ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱՆԴԵՆՈՒ ՊՈԼԻՍ

Դուրս գնացած լրագրաց ճանրու ծախքը թերեան վրայ է։

Լրագիր վերադարձալ նամակ կամ որ և իցէ թիւն խնդրագիր—Տնօրէնին պիտի։ Կ. Պոլիս Պահակ—Փարու Ճէլալ խան թիւ 31 Մասիսի գրասենեակը։

Ճանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Զատուած նամակ, յօդուած, եւ ես չեն տրուիր։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԶԵԿՈՅՑ

Լրոց առատութեան պատճառաւ, հեռագիրք կրդ երեսը դրուած են։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻՔ Ի ԹՈՒՆՈՒՉ

Երէկ եկած Հավասի և Ռիւթերի հեռագրեր կը ծանուցանեն թէ Լօժրոյ զօրավարին հրամատարութեան ներքև գտնուող Ֆրանսական զօրաբաժինն ապրիլ 12/24 ին, այսինքն Զատկի առաջին օրն առաւօտուն Ձէզայիրի սահմանագլուխն անցնելով Թունուզի հողմանը է։ Այս զինուորական գործողութիւնը կատարուեր է Համմերա ցեղին Պուրճ կոչուած բնակավայրին կողմէն։ Ֆրանսական զօրաբաժինն այժմ Վասի-էլ-Մելիքի հովտին վրայ բանակած է, որ սահմանագլուխն և Թունուզի բէյի քաղաքին մէջտեղն է։ Մինչև յարդ ո՛և է դիմադրութիւն չէ եղած Ֆրանսական զօրաց։ Ցարդ հինգ անձրեւներու պատճառաւ գետերը անհաւն է եղեր։ Մի քանի օրէ ի վեր ծովը յոյժ փոթորկալից լինելով, Թունուզի դէմը թապարքա կղզին Ֆրանսական զօրք հանելու դադարին գործադրման արգելք եղած է։ — Թունուզի պէյը միջոցներ ձեռք կ'առնու տեղացոյց և Ֆրանսացոյց միջև կռիւ չծագելու համար։ Դիշերամուտ պահակները սովորական ժամանակէ աւելի բազմաթիւ են այժմ։ Գիշերը ժամն 2 էն յետոյ փողոցը գտնուած ամէն Արաբ կը ձերբակալուի, և գէնքով գտուս երեսին ալ արդիլուած է։ — Օրանէն կը ծանուցուի թէ մոկռանդ Մարապուի մի ղրգռութեանց պատճառաւ նոյն գաւառին մէջ Իլի կողմն յուզում ծագեր է, և լսօսք կայ թէ Ֆրանսացի սպայ մի սպաննուեր է։ — Ժերիվիլի և Ֆրէնսահի միջև հեռագրաթելերը կտրուած են։

Ձէզայիրէն արուած լրոց նայելով, հաւանական կը համարուի որ Ֆրանսացոյց Թունուզ մտնելուն վրայ, մոկռանդութեան անհատական դէպքեր տեղի ունենան, բայց ծանր շարժումէ մի չվախցուիր Ձէզայիրի նահանգին մէջ։ — Նորագոյն տեղեկութեանց համար այս աւուր հեռագրերուն պէտք է դիմել։

Ֆրանսայի կառավարութիւնն հրաման տուած է, որ նաւախումբ մի կազմուի Թունուզի առջեւ պըտտելու և Թունուզցոյց շարժումները դիտելու համար։ Այս նաւախմբին մէջ բաւական թուով զօրք ալ պիտի դնուի ի հարկին Թունուզի այլ և այլ կէտերը ծովու կողմէ դրաւելու համար։

Ֆրանսական զօրաց Թունուզ մտնելէ առաջ կը ծանուցուէր ամէն կողմէ թէ նոքա սահմանագլուխն անցնելուն պէս բոլոր Արաբ ցեղերը ոտք պիտի ելնեն, և զէնքով պիտի դիմադրեն։ Նաև զրոյց կար թէ Ձէզայիրի նահանգին Թունուզի սահմանակից Բոնթանթին գաւառին մէջ ապստամբութիւն պիտի ծագի։ Այս չար գուշակութեանց ո՛չ մին իրականութիւն չէ դառած ցարդ, և մասնաւոր հեռագրի մի նայելով, Բանարէիլա իտալացին, որ խրուսիրներու քովն երթալու համարձակող միակ Եւրոպացին է, զի նոյա սեղանաւորն և գործակալն է եղեր, կը հաստատէ միշտ թէ այս լուրերն թող պիտի տան որ Ֆրանսացիք Թունուզմտնեն արձակ համարձակ։

Սահմանագլխին վրայ հսկողութիւն ընելու համար Թունուզի Պէյին ղրկած զօրքերն ամենայն 3/15ին Իրիկունը Թունուզի մայրաքաղաքէն ճանրայ եղած են։ Այս Թունուզցի բանակը սահմանագլուխն երթալու համար, բաւական դժուարին գործ մ'եղած է։ Ապստամբութեան նշաններ ցուցուած են զօրաց կողմէ։ Նաև, զօրքերն ու սպայք, որ 8–9 ամսէ ի վեր թշակ առացած չէին, վճարման համար պնդեր են, և Թունուզի Պէյն իւր զօրքերը գոհացնելու համար փոխառութիւն մ'ընելու ստիպուեր է։

Վաղքի իւր այս աւուր թուով հեռաւորը կը գրէ Ֆրանսական զօրաց Թունուզ մտնելուն վրայ։

«Ֆրանսացոյց Թունուզի սահմանագլուխն անցնելուն վրայ՝ պէտք եղած միջոցները Բ. Դրան կողմէ ձեռք կ'առնուին։ Կը լսեմք մանաւանդ պէս թէ շուտով ինչ ինչ հրահանգներ պիտի ղրկուին եղեր Օսմ. դեսպանաց, և կը կարծուի թէ երեկ իրիկուն ղրկուած են։»

Եւրոպական լրագրաց մէջ լսօսք մի կայ թէ Ֆրանսա Թունուզի կողմը շարժում մ'սկսելուն վերայ, Իտալիա ալ Աֆրիկեան Տրիպոլոյ նահանգին վրայ ինչ ինչ դիտաւորներ կը սնուցանէ եղեր։ Աֆրիկեան Տրիպոլիս սահմանակից է Թունուզի, և յայտնի է որ այս երկիրներն հին կարքեդոնի տեղն են։ Արդի Իտալացիք հաւանականաբար հին Հռովմայեցւոց քաղաքականութեան կ'ուզեն հետեւիլ։

ԱՊՕՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԱԼՊԱՆԻԱՅԻՈՅ

Մէսէնճը իրաւամբ կ'ըսէ իւր երէկուան թուով որ թէպէտ հաւանական չէ որ Ալպանիայիք յամառ դիմադրութիւն մ'ընեն Օսմանեան զինուց, բայց ըստ որում ցարդ ապստամբութիւնք բարի արդիւնք չեն ունեցած կառավարութեան համար, Ալպանիական շարժումն ևս մտահոգութիւն կրնայ պատճառել։ Առ այժմ, Ալպանիացի գլուխներու միջև անհամաձայնութիւն կայ։ Հարաւային (Գանեա) Ալպանիոյ գլուխներն, հաւանականաբար վախնալով իրենց առջեւ գտնուած Օսմանեան մեծ բանակէն, աւելի հլու ընթացքի մի կը հետեւին, և չեն համաձայնիր հիւսիսայնոց հետ, որք սակայն 10 հազար մարդ զինած են, կուսինէցի Ալի փաշայի գունդն ալ թերեւս սոցա մէջը չլինելով։ Այս Ալպանիական բանակը Բրիզրէնաէն Իսլիմէի կիրճը տանող ճանրան բռնած է։ Տէրվիշ փաշան կրկին մեծութեամբ բանակ մ'ունի, որով մտադիր է իւր առջեւը գտնուող Ալպանիական զօրութիւնն յետս մղել դէպ ի լեռները, և նպատակ և ուսուցանել զրկել զայն։ Մեծ կռիւ մի կ'սպասուի ընդ մէջ Օսմանեան և Ալպանիական զօրութեանց, բայց եթէ Ալպանիացիք յաղթուին ալ, հաւանական կը համարուի որ խումբ խումբ դարձեալ կռիւը շարունակեն լեռներու վերայ։

Քուրիէ տ'Օրիւն իւր երէկուան թուով սա պատգամը կը տայ Հելլենական խնդրոյն կապ։

«Նոքա որք թուքօ-Հելլենական խնդիրն իրենց լուծած կը նկատեն, մեծապէս կը սխալին։ Սորա ապագայնն ի մօտ կը տեսնուի։ Մեր ընթերցողք լաւն որ մեր սխալ տեղեկութիւնս չեմք տար»

Երէկուան Ֆար ու Պոսֆորի մէջ կը կարդամք։

«Ապպանիականներուն ժամանակը Տէրվիշ փաշայի յաջողութեան վերայ չէ կրցած խեղդուիլ, ինչպէս սակայն կը կարծուէր։ Միւիրին զինուորական յաջակցութիւնն հետեւանքին վրայ հակառակ զրոյցներ կը պատրաստեն։ Այս մասին նորագոյն տեղեկութեանց կ'սպասեմ։»

«Նաև, ինչ են կարեւոր անօրէնութեանց վերայ ը խօսուի, որք Զեհ. Սուլթանին ըսմանաւ ձեռք առնուած են վաղճանեալ Ապտիւլ-Ազիզի մահուան առթիւ բացուած քննութեան լրոյ։»

«Բուրդատանէն եկած լրոյ նայելով», կ'ըսէ այսօր Վաքթ, Համզա Ազա Պէշթաշը (.°) դեսպերը և հրաւիրագիր մի ղրկեր է Բուրդպէյերէն մի մասին։ Կ'ըսուի թէ Համզա Ազան ի մտոյ կ. Պոլիս պիտի դայ։ — Առաջին անդամը չէ որ մայրաքաղաքս «Բուրդաց Սպարապետ»ին ներկայութիւնը վայելելու պատիւը պիտի ունենայ։

Մայրաքաղաքիս Հ. Թ. Ազգայնոյն հանրաժողովն անօրէն և արտաքնատէր Պ. Պորտէանոյ, որ Բուսմանիացի է, իւր երկրին արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդական անուանած է։

Վեց դեսպանատանց զինուորական կցորդներէն յանձնախումբ մի կազմուած է Յունաստանի թողուած տեղերուն յանձնումը կատարելու եղանակին վրայ ծրագիր մի շինելու համար։

Ռիւթէր կը ծանուցանէ թէ Պիզմարք իշխանը Յունաստանի թողուած գաւառաց յանձնումը տեղւոյն վրայ կատարելու համար Եւրոպական յանձնախմբի մ'անուանման չէ հաւաներ։

Հելլենական դեսպանատան գործակատար Պ. Եէնենաիսս երէկ իւր պաշտօնական այցելութիւնը տուաւ նախարարաց։

Պ. Եէնենաիսս հաստատած է իւր խօսակցութեանց մէջ թէ Պ. Քուանտուրիսիի դարձեալ Կ. Պոլիս պիտի վերադառնայ իբրև լիազօր դեսպան։

Պ. Կոչն կիրակի օր վերադարձաւ Մեծ Կղզիէն, ուր կը գտնուէր մի քանի օրէ ի վեր։

Յունական լրագրաց գործին պատճառաւ հանրային կրթութեան պաշտօնատան մի ճիւղին տեսուչ Արիսթոկլէս էֆէնտի հրաժարական տուաւ, բայց չընդունուեցաւ։

Հոպարթ փաշան իւր ընտանեօք Անգլիա գնաց քիչ ժամանակի համար։

Փարիզէն հեռագիր մի կը ծանուցանէ թէ Անթան Ալլէն անուանի սեղանաւորն առջի օրը մեռեր է։

Էսէրը ձէթտա շոգենաւը նախընթաց իրիկուն 2 վաշտ զօրք բերաւ Սև ծովէն։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս որ ծանուցած էինք մեր շաբաթ աւուր թուով, Զատկին երկրորդ օրն՝ երկուշաբթի՝ ազգային պաշտօնական մարմիններն՝ ինչպէս նաև բազմաթիւ եկեղեցական և աշխարհական երեսփոխանք ժամը 7ին Ս. Պատրիարք Հօր ներկայացան հանդիսաւոր կերպիւ, և անդ Ազգ. ժողովոյ Ս. Ատեանապետ Յ. Մէրսէմգուլի էֆէնտին յանուն Ազգին շնորհաւորութեան ուղերձ մ'արտասանեցորոյ մէջ ընդհ. Ազգին համակրական զգացմանց թարգմանելով ցաւ յայտնեց Ն. Սրբազնութեան հրաժարելուն վերայ, և զայն ընդունելու անհաճութիւն յայտնելով. մաղթեց որ Ս. Յարութեան շնորհիւ Ն. Սրբազնութիւնը ֆիզիքապէս և բարոյապէս զօրանալով՝ շարունակէ իւր ազգանուէր պաշտօնն յօգուտ և ի մխիթարութիւն Ազգին.

Հանդիսականք՝ «կեցցէ՛ Ներսէս Պատրիարք» գոչելով սրահը թնդացուցին։

Ս. Պատրիարքը շնորհակալութեամբ ընդունելով առ ինքն ուղեալ բարեմաղթութիւններն ասաց թէ ինքն արդէն ամէն բան խօսած հասկցուցած է և իւր պարտքը կատարած, իւր անձը տկար լինելով՝ կրնայ երբեմն ալ գործոց յապաղման տեղի տուած լինիլ։ Ազգը կրնայ շատը գտնել, որք նոր ուժով և նոր եռանդով աշխատին իրեն համար, և խնդրեց որ չընդդիմանան իւր հրաժարականին, և օրհնեց զամենեսեան յոյս յայտնելով որ Աստուած չպիտի լքանէ Քրիստոնէութեան բազմադարեայ նահատակ Հայոց ազգն, և անշուշտ պիտի ըմբռնէ նորա ցաւերն։

Մէրսէմգուլի էֆէնտին շնորհակալ եղաւ՝ ի դիմաց ամենուն՝ Ս. Պատրիարք Հօր օրհնութեանց համար, և պատասխանեց թէ՝ իւր Աստուածատուր վերջին տարեշրջանի՝ պարտաւոր էր ասել թէ Ազգային ժողովն երբէք կարծիք՝ ունեցած չէր որ իւր Պատրիարքն Ազգին դրդեն յայտնման մատնած լինի, և յարեց թէ՝ քանի դիտեն իրենք, և անհնարին ցաւով համոզուած են, թէ Նորին Աստուածատուութեան անձը զոհ մ'էՊատրիարքական դահուն վերայ, բայց Ազգն այդ զրը կը պահանջէ միաբերան, և այս պահանջման ոչ օք կրնայ դիմադրել։ Նոյն իսկ Ձեր սրբազնութիւնն, ասաց, անկարող է յայտ, զի նախ քան զմեզ դիտէ թէ Զոյն Բաղմոյ Յոյն է Աստուածոյ։

Այս խօսքերէն յետոյ հանդիսականք Ս. Պատրիարք Հօր աջն համբուրեցին և կէս ժամու չափ տեսակցելէ յետոյ մեկնեցան։

Ս. Զատկի տօնին առաջին օրը Ս. Պատրիարքին շնորհաւորութեան եկան՝ Ռուսիոյ դեսպանատան առաջին թարգմանը, Պուլղարիոյ դրդակատարը, Պարսից դեսպանատան առաջին քարտուղարն և Ասորւոց եպիսկոպոսը։

Երկրորդ օրն ալ Պուլղարաց Էկզարքին փոխանորդը շնորհաւորութեան եկաւ։

Նոյն օրը Պատր. փոխանորդ Դեր. Ս. Հայրն Յունաց Ս. Պատրիարքին շնորհաւորութեան գնաց՝ ի միասին առնելով Դեր. Պետրոս եպիսկոպոս Սեբաստիոյ, Դեր. Կարապետ վարդապետ Բագրատունի, Մեծ. Մամիկոնեան Միքայէլ էֆէնտի՝ կրթական խորհրդական, Պատրիարքարանի գործակատար Ֆրէնկեան Աբրահամ էֆէնտի և Թուրքերէն լեզուի քարտուղար Խաչատուրեան կարապետ էֆէնտի։

Յունաց Ս. Պատրիարքը սիրալիր ընդունելութիւն ընելով կէս ժամու չափ տեսակցեցաւ Հայոց Պատրիարքարանի ներկայացուցչաց հետ, և Ս. Պատրիարքին վերայ խօսք բանալով՝ ցաւ յայտնեց որ Ն. Սրբազնութեան անձնական տկարութիւնը պատճառ եղեր էր հրաժարական տալու, և ասաց թէ Ազգին և Տէրութեան ճշմարիտ շահերուն համար ըրած ծառայութիւնները պէտք էր տակաւին շարունակել, և մաղթեց որ Ն. Սրբազնութեան առողջական վիճակը կազդուրելով՝ դարձեալ շարունակէ իւր բարձր պաշտօնն յօգուտ Ազգին և Տէրութեան։

Մեկնած ժամանակին՝ Դեր. փոխանորդ Հայրն և ընկերները դաս մի-փարդապետներէ և դպիրներէ առաջնորդեալ՝ եկեղեցին իջան և երկրպագութիւն ու աղօթք ըրին։

Դեր. փոխանորդ Հայրն անտի բերա երթալով գործակատար էֆէնտիին հետ՝ փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Իսուսիոյ դեսպանին, Պուլղարաց գործակատարին, Ասորւոց կաթողիկոսական փոխանորդին և այլոց։

Երէկուան Օթանպուլի մէջ կը կարդամք։

«Ընդհանուր դատախազի օգնականը մի քանի օր առաջ դատաստանի ներկայանալու հրաւէր մի հանած էր ընդդէմ խառգիւ զրի երեմիա քահանային, որ կառավարութեան դէմ դրգռիչ խօսքեր պարունակող օրացոյց մի հրատարակած է եղեր 10 ամիս առաջ։ Արդ, Երեմիա քահանայն վեց ամիս առաջ մեռած լինելով, Հայոց Պատրիարքարանը պատասխանեց թէ այդ գործին հեղինակն ո՛չ ևս գոյութիւն ունէր։ Այս պատասխանին հակառակ, ընդհանուր դատախազի օգնականը մի նոր պաշտօնագիր ղրկած է առ Պատրիարքարան, անպատճառ Երեմիա քահանայն ուղղելու համար։ Կը թուի թէ մեռելին դիակը գերեզմանէն հանելով միայն պիտի կրնայ վերջ տրուիլ այս գործին։»

Ինչպէս արդէն ծանուցած էինք, Բաղէշի Զուլֆիկ գիւղի ազգայինք՝ մեծ մասամբ ուրիշ երկիրներ պանդխտած լինելով, նոցա արքունի տուրքերը տեղական կառավարութեան կողմէ իրենց ընտանիքներէն կը պահանջուին։

Ս. Պատրիարքը Բ. Դուռէն խնդրած լինելով որ այս պահանջումը դադրի, Բ. Դուռը խնդիրն՝ իբրև ելմտական խնդիր՝ առեւտրական գործոց պաշտօնատան տնօրէնութեանն յանձնեց, և այս վերջինը Զուլֆիկ գիւղի պարտական Հայոց և նոցա պարտքն եղած տրոց ցուցակը պահանջեց տեղական կառավարութենէն, որպէս զի ըստ այնմ գործնական տնօրինէ։

Կուս անապատի Դեր. վանահայրը վանուց դարակին մէջ վարժարանը հիմնած լինելով, ուր արդէն տասն ուսանողք կը դասախօսուին, Ս. Պատրիարքը գոհունակութիւն յայտնեց յիշեալ վանահօր։

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպական տէրութեանց դեսպաններուն ապրիլ 7 թուականաւ Հելլենական կառավարութեան ներկայած հաւաքական ծանուցագրին յիշեալ կառավարութեան ապրիլ 13 թուականաւ տուած պատասխանն հրատարակեցաւ, բայց պարունակութիւնը բաւական մթին է։ Տէրութեանց Պէրլինի մէջ ըրած որոշումներն ընդունելէ յետոյ Հելլենական կառավարութիւնը վստահ էր թէ մեծ տէրութեանց այն ընթացքն իրաւունք և պարտաւորութիւններ կը տար Յունաստանի և Թուրքիոյ գլխաւորապէս Եւրոպայի կողմէն Յունաստանի թողուած երկիրներուն ժողովրդեան նկատմամբ։ Այսօր, կ'ասէ, մեծ տէրութիւնք կը ծանուցանեն թէ Պէրլինի որոշումները չեն կրնար իրենց բաղձանաց համեմատ խաղաղութեամբ կարգադրել պարագայից ստիպմանն պատճառաւ։ Հետեւաբար հրաման տուած են իրենց դեսպանաց նոր սահմանագիծ մ'որոշել որ վիճակին աւելի համապատասխան լինի։ Դեսպանաց որոշումները տէրութեանց կողմէ ընդունուած են և 1880 յուլիս 1ի դեսպանախորհրդին որոշմանց տեղը կը բռնեն։

Այս նոր գիծն Յունաստանի ապահովութիւն չտար եղեր, քանզի բնական պաշտպանութեան օգուտները չընծայեր նմա, այլ ներկայիս մէջ դժուարութիւններ և ապագային համար վտանգներ պիտի հանէ։ բայց և այնպէս վայրընդ փոյթ ընդունել տալ կը խնդրուի։ Անցեալին փորձառութիւնը, Պէրլինի որոշմանց բաղդն և նոցա Յունաստանի կողմէն տրուած հաւանութիւնը չեն կրնար զայն քաջալերել ստորասական պատասխան տալու։ Որ և է պաբագայի մէջ Հելլենական կառավարութիւնը կարեւոր կը համարի դիտել թէ արդեօք տէրութեանց նոր որոշումները դործադրելի պիտի լինի՞ն։ Թէ՝ Յունաստանի թողուած հողերը խաղաղութեամբ և անյապաղ պիտի յանձնուի՞ն, թէ՝ տէրութիւնք ի՞նչ երաշխաւորութիւններ պիտի տան Յունաստանի՝ այս նպատակներուն հասնելու համար։ Հելլենական կառավարութիւնը ցաւ իսիրա կը յուզուի տեսնելով որ խաղաղութիւնը վրդովելու երկիւղը տէրութիւնները պարտաւորած է Պէրլինի որոշումները թողուլ։ Յունաստան չէր կրնար կարծել թէ՝ Թուրքիա Եւրոպայի որոշումները պիտի մերժէր, և նոյնպէս պատերազմի հաւանականութեանց ենթակայ պիտի լինէր, որոյ հետեւանքն իրեն համար անհաշուելի են։ Սակայն Յունաստան խաղաղութեան կը բաղձայ, և կը յուսայ որ մեծ տէրութիւնք լուրջ նկատողութեան պիտի առնուն իւր և Հելլենաց իրաւունքն Յունաստան Եւրոպայի երաշխաւորեալ պիտի լինի վասն խաղաղական յուժման սահմանաց խնդրոյն։ պիտի փութայ ընդունիլ այն հողերն որք իրեն կը ցուցուին, ամէն բաղձացեալ երաշխաւորութիւնները տալով անդ բնակեալ իսլամաց կրօնքին՝ ինչպէս նաև կենաց և ընչից համար։ Սակայն Յունաստան իւր պատուոյն հակառակ կը կարծէ Պէրլինի որոշմանց համեմատ Մայր Հայրենեաց տրուած և նոր գիծէն դուրս մնացած դաւառաց մէջ իւր ունեցած զաւակունքն իրենց վիճակին թողուլ։ Դեսպանք այս ծանուցագրին պարունակութիւնն անհասկանալի համարելով բացատրութիւն պահանջած էին և սորա համար իրենց տուած վերջին հաւաքական ծանուցագրին պատասխանն այսօր՝ չորեքշաբթի՝ պիտի տուէր Պ. Բումունտուրոսի կողմէն։ Առ այժմ Հելլենական խնդիրը տակաւին երերուն վիճակի մէջ է, և տակաւին կրնայ վախցուիլ որ դժուարութեանց առիթ տայ և մինչև անդամ պատերազմի յանգի, թէպէտ և ամէն հաւանականութիւնք խաղաղութեան նպաստաւոր լինին։

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԳԱՐՆԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

Ը.

(Վերջն)

Վերջին բառ մ'ալ ի վերայ կամառթիւ "Ծաղկաքաղ Հատուածքն"։

Մեր երիտասարդ գրագիտաց և գրագիտուհեաց ջերմագէս յանձնարարեցի Ծաղկաքաղ հատուածքն, որ կը պարունակէ ծաղիկն ընդհանուր գրականութեան — և՝ եթէ կրնամ ըսել՝ գրաբարի ծաղիկն, ի շնորհս Մխիթարեան միաբանութեան։

Սակայն . . . աշխարհաբարեանց մէջ կարմրագոյն դղրոյ մը կը ծաղէ — զի ծաղկանց եղանակին մէջ է՝ և Ծաղկաքաղին վրայ կը խօսինք—։

Այս նոր — կամ հին — դպրոցին վարդապետութիւնն է թէ՝ կրնայ մարդ աշխարհաբարի կատարեալ մատենագիր մ'ըլլալ առանց ընտելացած ըլլալու գրաբար մատենագրութեան, առանց Սուրբ Թարգմանիչներն, Ընտիր մատենագիրներն, Հայր Արսէնն — և Ծաղկաքաղ Հատուածներն ընթերցած ըլլալու։

Կը յիշէ՞ք, օր մը Դրական իմաստասիրութեան վարդապետին հետ՝ Ովրատեայ հակառակ պնդեցի թէ հինն ամբողջապէս չը կրնար նորին։ Նոր աշխարհաբարեան դպրոցն աւելի յառաջ երթալով՝ կը հրաչակէ թէ նորն անկարօտ է լիովին հնոյն օժանդակութեան — նոյն իսկ ազգային արդի լեզուին զարգացման մէջ։ — Ուր ժէ՞ռ ովէ . . . ։

* * *

Սակայն ես, փոխան իսկոյն հերքելու կարմիր վարդապետութիւնն, հաճոյք կը զգամ նախ աւելի գոյն, աւելի զօրութիւն, աւելի հաստատութիւն տալով այդ վարդապետութեան՝ անծանօթ այլ անհերքելի փաստ մ'ընձեռելով նոր դպրոցին . . . դպրոցականաց։ Փա՞ստ մ'ըսի։ սխալեցայ, զոյգ մը հզօրագոյն փաստեր գտած եմ ի նպաստ մեր կարմրագոյն աշխարհաբարեանց։—Անցեալներն ակնարկեցի համառօտիւն փառաւոր լեզուապայքարին, որ երկու անմահ մատենագրաց՝ Առակօի և Լամառդինի միջև կատարուեցաւ Գաղղիական երեսփոխանական ժողովոյն մէջ յամին 1837 (1)։ Առակօ, որ կը պահանջէր երկրորդական վարժարաններէ հին լեզուաց ուսման բարձումն, հետագայ խօսքերն արտասանեց սոյն նստին մէջ. "Պարոններ, ճշմարտութեան դէմ է ըսել թէ՝ փորձուած չէ այն կրթական եղանակն զոր ես կը ներկայացնեմ. զի օրիորդաց գիշերօթիկ վարժարաններուն մէջ հանապազօր կը փորձուի այն։ կը կարծէ՞ք թէ այդ վարժարաններէն ելնող աշակերտուհիք ֆռանսերէն չը գիտեն։ Կարի լաւ գիտեն զայն, մերթ լաւագոյն իսկ քան արքայական վարժարանաց ճարտասանութեան դասուն վկայեալ աշակերտներն։ Կը կարծէ՞ք որ, եթէ դասակարգութիւններ ընելով՝ ուզէինք նիշեր տալ մեր գրականութեան պատիւն եղող քերթողաց, որպէս պահ մ'առաջ կ'առաջարկուէր արժանեաց նիշեր տալ մասնաւոր վարժարանաց ուսուցիչներուն, կը կարծէ՞ք թէ կանայց մէջ չը պիտի դանուէին որք առաջին նիշերու արժանանային։ Կը կարծէ՞ք որ, եթէ հռչակէի մեր ժամանակին հինգ առաջին արձակագիրներն, կնոջ անուն մը չը պիտի փայլէր ցանկին մէջ։ Եւ դուք գիտէք թէ օրիորդաց վարժարաններու մէջ ո՛չ հին Յունարէն կ'ուսանդուի և ո՛չ Լատիներէն։ Կը տեսնէք ուրեմն թէ այն եղանակն զոր ես կ'առաջարկեմ, արդէն ունեցած է լաւ արդիւնքներ։"

Ահա առաջին փաստն. — Մոլիէռ, Պէռանժէ, Ժօռժ Սան, — Գաղղիացի երեք ամենամեծ մատենագիրներ (1) ամենօթ էին հին դասական լեզուէ։

Ահա երկրորդ փաստն ալ. Համարարանին մէջնդունուած կարծիք է թէ՝ մարդ իր լեզուն երբէք չը գիտէ, եթէ չար լեզու մ'ուսած չէ։ Համալսանի լեզուաբաններուն Առակո չհաւատնէ. "Ըսէք ինձ ո՞ր օտար լուն ուսած էին Հոմերոս, Եւրիպիդէս, Արիստոտէլ, Պլատոն . . . ապաքէն անմահ մատենագիրներ՝ զան նոքա պարզապէս Յունարէնուսանելով։"

* * *

Յնծութիւն, մեծատուամուսն վախճան ցնծութիւն աշխարհաբարեանց դասուն մէջ, — որ Ովենտին լերան վրայ եղածէ։

Մին կ'ըսէ. "ըլլա՞փ գոհ եմզի չեմ կարդացած Աստուածաշունչ. ժամավաճառ եղած պիտ'ըլլայի։ Թէև Աստուածաշունչն գրաբար թարգմանութիւնն իբրեւ թարգմանութեանց հաւակուած է, սակայն պատուական աշխարհաբար մը դրելու համար նր սերունդն ո՛չ թագաւորաց՝ ո՛չ թագուհեաց կարօտ է բարեբախտաբար։ — Աշխարհաբար, միմիայն աշխարհաբար, պարզապէս աշխարհաբար։ Կեցցէ՞ Ֆռանսուա Առակ. կեցցէ՞ Գրասէր Ատամ։"

Ուրիշ մը կ'ըսէ. "Երբ ինձ համար կ'ըսէին թէ աքուր աշխարհաբար մ'ունիմ, դէսընկերներէս մին յարաժամ կը պնդը թէ վարժարանին մէջ Եգիպկ, Ռկեբերան և Իլիական թարգմանա ըլլալով միայն կարող եմ այսօր գրել այդ մաքուր աշխարհաբարն։ Լրքա՞ն իրաւունք ունէի դասընկերիս վրայ ծիծաղելով յարաժամ. Առակօի խօսքերէն համարձակութիւն առնելով այսուհետև բարձրաձայն պիտի ծիծաղիմ ամեն նոցա վրայ՝ որք կը քարոզեն թէ գրաբարին ուսումն անհրաժեշտ է աշխարհաբար մատենագրութեան համար։ — Աշխարհաբար, բաւ է միայն աշխարհաբար։ Կեցցէ՞ Ֆռանսուա Առակո. կեցցէ՞ Գրասէր Ատամ։"

Երրորդ մը կ'ըսէ. "Եթէ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Իբրև մահաբեր՝ խստառոպուա ջնջեց Հայոց հեթանոսական մատենագրութիւնն, միթէ ներելի չէ՞ մեզ՝ Աստուածաշունչն ու մեր Ընտիր մատենագիրներն ու Հայր Արսէնի թարգմանութիւններն ու Ծաղկաքաղ Հատուածքն այրել իբրև անպէտ և անօգուտ մատեաններ։ Ահա տուի մը լուցկիք. չէ՞ մի բաւ։ — Աշխարհաբար, միմիայն աշխարհաբար։ Կեցցէ՞ Ֆռանսուա Առակո. կեցցէ՞ Գրասէր Ատամ։"

Չորրորդ մը կ'ըսէ. "Պէտք է նպաստաւորեալ ծախել մեր բոլոր վանուց անսպառ գրաբառ մատենագրաններն, և արդիւնքովն աշխարհաբար գրքեր, օրագիրներ ու հանդէսներ տպագրել։ Հայոց ազգն ահագին բեռէ մը թեթեւցած պիտ'ըլլայ, և Հայ միտքն մեծագոյն դանձուք պիտի հարստանայ։ — Աշխարհաբար, միմիայն աշխարհաբար։ Կեցցէ՞ Ֆռանսուա Առակո, ընդ-ոն ոռ Եդինբուրգ էդիթորկեց(2) Ֆռանսուա Առակո։ Կեցցէ՞ Գրասէր Ատամ, Առուէին ու Առակոին դաղանեաց գիտակից Գրասէր Ատամ։"

Հինգերորդ մ'ալ, անդրակարմրագոյն աշխարհաբարեան, կը բանար իր բերանն։ Ա.Լ Պարոն ընդհատելով՝ ըսի հանդիսաւոր կերպով.

* * *

Պարոններ, Ֆռանսուա Առակո իրաւունք ունի, — բայց Ֆռանսայի մէջ։ Ֆռանսայի մէջ այսօր կրնայ մարդ պատուական, ակադեմական, մատենագրական ֆռանսերէն գրել։ — զի Ֆռանսան ունի դարերէ հետէ կոկեալ, կանոնաւորեալ, նորոբեալ լեզու մը։ զի Ֆռանսան ունի գէթ հելլեն և Լատին մատենագրութեանց չափ ճոխ մատենագրութիւն մը։

Պարոններ, Ֆռանսուա Առակո իրաւունք ունի երբ կը յիշէ Հոմերն, Եւրիպիդէսն, Արիստոտէլն ու Պլատոնն, որք անմահ մատենագիրներ եղան՝ միմիայն իրենց լեզուն ուսանելով։ Բայց ես ալ՝ կարծեմ՝ նոյնքան իրաւունք ունիմ, երբ դիտողութիւն ընեմ թէ այդ անմահ մատենագիրներն անմահ մատենագիրք տարաղ ունէին, հանճար ունէին. — իսկ դուք, Պարոններ, որք կը յաւակնիք աշխարհաբարի կատարեալ մատենագիրներ, անմահ մատենագիրներ ըլլալ՝ առանց ընտելացած ըլլալու մեր հին լեզուին ու մատենագրութեան (1), ըսէք, Պարոններ, միթէ Հոմերի մը կամ Պլատոնի մը եղունդն անդամ կ'արժէ՞ք դուք։ Ըսէ՛ք, այդ հանճարներուն քով դուք . . . քանձ՞ չէ՞ք։

* * *

Ահա կ'աւարտեմ "Գարնան Ծաղիկներ"։

Եւ երբ կը մտածեմ թէ . . . դարնան ծաղիկներէն յառաջ պիտի խամրին իմ գրական "Ծաղիկներս"։ Երբ կը մտածեմ թէ վաղ առաւօտ իսկ պիտի մոռցուին իմ յօդուածներս, մինչ Հոմերին երգերն ու Պլատոնին էջերն հազարաւոր ամերէ յետոյ կը յիշուին, ու կ'երգուին, ու կ'ընթերցուին տակաւին. Երբ կը մտածեմ թէ պիտի մնայ ես ալ իմ վաղանցուկ գրուածոցս նման, մինչ Հոմեր և Պլատոն դարուց ի դարս անմահ կը մնան. Երբ կը մտածեմ թէ Եգիպական կոհակունք և Ատտիկեան մեղուք, Առակօ և Իւկօ, Եւրոպա և Ամերիկա, երկիր և երկին կը կրկուեն Հոմեր և Պլատոն անուններն, մինչ իմ անունս անդամ մը ցուրտ վէմի մը վրայ պիտ'արձանագրուի և գուցէ ա՛նդամ մ'իսկ այն ցուրտ վէմին վրայ չը պիտի կարդացուի. Երբ զոյս կը մտածեմ, գրիչս ափիս մէջ և կեանքն ուսոցս վրայ կը ծանրանայ . . . ։

Կեանքն ուսոցս վրայ կը ծանրանայ, տիեզերքն աչացս կը փոքրկանայ, երբ կը մտածեմ թէ պիտի գա՛յ ժամանակ . . . ուր ընդմիշտ պիտի թառամին համայն ծաղկունք, ու պիտի սպառին համայն մեղուք, ու պիտի սառին համայն լեզուք, ու պիտի նուաղին համայն նուագունք, ու պիտի շիջանին համայն աստղունք . . . ։

ԳՐԱՍԷՐ ԱՏՈՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐ

Աբէլեան Մամչ վերջին թուոյն մէջ ԲՂԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆ մի կը տեսնեմք, որոյ հեռաւոր հատուածն ուշադրութեան արժանի է.

. . . Բայց բուն Բաբելոնն ազգային գործերու մէջն է։ Կարծիքներու յեղաշրջում մը կ'տեսնուի։ Ազգային քաղաքականութեան, Պէրլինի վերհատժողովի զօրութեան, Հայաստանի վիճակին վրայ տեսնուած երազները հետզհետէ կը ցրուին և իրականութիւնն իր մերկութեան մէջ կ'երևի։ Ինչ որ կը խօսուի հիմակ հրապարակաւ թէ՝ մէկ քանի լրագիրներու և թէ՝ ազգային շրջաններու մէջ՝ եթէ տարի մ'առաջ փափայիր ընկերիդ կամ ակնարկէիր թերթիդ մէջ կը քարկոծուէիր։ Ո՞վ դործեց այս փոփոխութիւնը կարծեաց մէջ — ժամանակն ու փորձը, որմէ քաջալերուելով՝ դերիչ ու լեզու սկսան շարժիլ։ Պատրա՞նք, սատեպ պատրանք, այս է Հայուն բաժինը։ Տարի մը կայ ազգը կրակի պէս յառաջ կը քալէր թէ՝ քաղաքական, թէ՝ ազգային, թէ՝ կրթական ձեռնարկներու մէջ, անշուշտ Հայ դիւանագիտութեան,

(1) Երկրորդական վարժարանաց վերայ Կիզոյի մէկ օրինաց ծրագրոյն առթիւ։

(1) Որպէս Շէյքսպիր։

(2) Ըստ Գոռմնէնի բացատրութեան։

(1) ԼՈՒԻ ԼԷԺԷ կը գրէ իւր Սլաւեան առասպելաբանութեան դրքին մէջ. «Լոմոնոսով, ռուս Մալէռպն, բոլոր Ռուս մատենագրաց կը յանձնարարէ ուշի ուշով ընթեռնուլ պաւլոն (Ռուսաց գրաբար) մատեաններն «ոճն աղնուացնելու համար ասոյն լեզուին ընտիր ընտիր դարձուածներով ու տատցուածներով։» «Առանց պաւլոն լեզուին, կը գրէ Վոն Վիզին սուլ ժամանակ յետոյ, չէ մարթ գիտնալ ռուս լեզուն։» Բոլոր քերականք միաբան կ'ընդունին թէ պաւլոնին ուսումն անհրաժեշտ է ռուս լեզուին համար։»

ժողովներու, ընկերութիւններու չնորհիւ, և այս հսկայ քալուածքը միաձայն կը հռչակէին՝ առ հասարակ՝ ազգային մտաւորը, յայտագիրներն ու կոնդակները, այսօր հակառակը կը պնդեն. կը յայտարարեն ոմանք թէ իրական զարգացում չկայ մեր մէջ, թէ ձեռնարկութիւններն ու խորհուրդներն անարդիւն ու անիրանալի են, թէ Հայաստանցին իր հին ադիտութեան մէջ կը մրափէ, թէ անոր հողը, պիտոյքը, կեանքն ու հանդամանքը մեզի անծանօթ են, թէ այն մեզմէ հայ ու հող, ապրուստ ու դործ, դրամագլուխ ու մեքենայ կը խնդրէ, մենք անոր կը տանք այբբենարան, քերականութիւն, աշխարհագրութիւն, պանրէլ, բանուածք ու զարդեր, որ չեն ուտուիր. թէ ընկերութեանց վատնած դրամներն, ցացած դպրոցներն ու կարդած դասատուներն արդիւնք մը չունին, թէ վերջապէս անմիջական պէտքեր անտես առնելով՝ իդէականին ետեւէն կը վազենք և երբէք չպիտի հասնինք։

Այսպիսի դժգոհութեան ձայներ երբեմն կը լսուէին, հիմակ աղաղակներ կ'արձակուին Մշէն մեկ թղթակից Պ. Գ. Նիկողոսեանի և Մասիսի Ռ-ը-ին կողմէ։ Աղէկ որ մին օտարաբնակ, միւսն հեռաբնակ Հայեր են։ Մեզի համար ներսէն եկած ձայնը՝ թէև ճշմարիտ լինի, անախորժ կը հնչէ։ Ասկէ զատ՝ չոդոքորթութիւնն ու դովեստը չը սեմ մեր դատողութեան, մեր լրջութեան դոլծարանը խանդարեր է, այնպէս որ՝ ջղային անհանդստութիւն մը կ'զդանք երբ դովասանութենէ զատ բան մը, քննադատութիւն մը, որքան անվնաս լինի, լսենք, նման այն դինով մարդուն, որ սատիկ կը յուզուի, կը բարկանայ և բերնին եկածը դուրս կը թափէ, երբ իրեն երեսին ըսես որ դինով է։ Այսպիսի դիտողներ օ՛րքան կան մեր մէջ, թէ՝ ազգային և թէ՝ դրական ասպարէզը։ Եւ սակայն օ՞վ կ'արդիլէ մեզ յառաջելու, դէթ մեր շրջանին մէջ. ի՞նչ պաշտօնական խոչընդոտներ կան, ինչպէս ոմանք կը պնդեն, մեր ներքին պիտոյքն իմանալու և իսկական դարման տանելու, եթէ ոչ մեր ինքնահաւանութիւնն ու երեւակայութիւնը։ Ի՞նչ իրաւունք ունինք պահանջելու օտարներէն որ դարմանեն մեր տառապանքը, երբ մենք մեր առ անին դործերու կանոնաւոր ուղղութիւն մը տալու անդամ անհոդ կամ անձեռնհաս կը դտնուինք։ Նիւթեր չունինք և տուն չենք կ'ուզենք, ծառ չունինք և պտուղ քաղելու կը յուսանք։ Այս պարզապէս հրաշագործութեան յուսալ է, և ամեն մարդ դիտէ որ այս դրական դարուս մէջ այդպիսի հրաշքներ չեն տեսնուիր։ Հայաստանէն հնասած լուրերուն նայելով՝ ամեն բան վերաշինելու պէտք կայ, վարչութիւն, առաջնորդութիւն, կրթութիւն, աշխատութիւն, և թէ տակաւին յառաջդիմութեան մէջ քայլ մ'անդամ առած չունինք։ Այս՝ ըստ մասին՝ իրաւ է, բայց բոլորովին իրաւացի չէ ամեն բան մէկ ընկերութենէ սպասել։ Աշխատութեան բաժանումը մեր մէջ նշանակութիւն չունի, և ասկից կը ծադին մի շատ անպատեհութիւններ և ձախողուածք։ Միացեալ Ընկերութեան նպատակն որոշ է, այդ նպատակին հասնելու համար ընտրուած միջոցները կրնան թերի, անբարեմասն լինիլ, բայց ասկից չհետևիր թէ Ընկերութեան նպատակն անարդիւն է, և թէ նա կը պարտաւորի, օրինակի համար, Հայաստանցի մշակին դրամ, դործի, սերմ և աշխատութեան միջոցներ հայթայթել։ Այդ և ընդհանրապէս Հայաստանի նիւթական վիճակը բարւոքելու զանազան միջոցներ ուրիշ հիմնարկութեանց դործն է պատրաստել, հիմնարկութիւններ՝ որոց հատն անդամ չկայ եթէ չեմ սխալիր. Աբ. Մոմ՝ ամենէն առաջ՝ Աբրահամ և այլ ընկերութեանց հատատուութեան առթիւ՝ ազգին ուշադրութիւնը դար-

ձուց այս ակներև ճշմարտութեան՝ թէ որքան կարևոր է Հայաստանի մէջ ուսմունք և կրթութիւն ծաւալել, տեղւոյն հանգամանաց և պիտոյից յարմար ուսմունք, նոյնքան և աւելի ստիպողական է, ժողովրդեան նիւթական վիճակը յարդարելու մտօք, աշխատութիւնը կանոնաւորել, և՝ կարելի եղածին չափ՝ երկրային բնական հարստութիւնը շահագործել, և թէ այս ևս կրնայ իրանալ դրամագլխի միջոցաւ և դրամագլուխն ալ գոյանալ ընկերակցական հիմնարկութիւններով։ Բայց ո՞վ մտիկ կ'ընէ այդպիսի բաներ, քանի որ աւելի դիւրին է չարունակ գանդատիլ քան թէ գործել, և ամեն աղէտից պատասխանատուութիւնն այս կամ այն քաղաքականութեան, և՝ ի վերջէ՝ նախախնամութեան վրայ դնել ....։

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ

ԹԵՍԱՂԻԱ

(Շարունակութիւն.)

Այս համառօտ նկարագրութենէն կը հետևի թէ միայն երկու ճանապարհ կայ առ ի խաղալ ընդ Յունաստան. առաջինն ի Թեսաղիոյ յԱտիկէ, զոր ի սկզբանէ անտի աշխարհակալք կը գործածեն իրրև սովորական ուղի առ ի նուաճել զելլադա։ և որ կ'երկայնի մի դէմ-ուարին երկրի մէջ, խիստ յարմար պաշտպանողական պատերազմի և ծածկեալ ռազմագիտական դիրք, որք մեծ համբաւ ստացան ի հնումն, ինչպէս կիրճն Թերմոպիլեայ, Լիվատիա, Պղատիա, Մարաթոն, ուր Լեւոնիդաս, Արիստիդէս, Թէմիստոկլէս և Միլդիադ դիւցազնական արիութեամբ պաշտպան հանդիսացան Հելլենական ազատութեան, ի սպառ ջնջելով զօրութիւն Պարսից։ Երկրորդն է Արմայէն կամ Եպիրոսէն յԱկարնանիա և ի Լէփանթոյզուղալ ճանապարհն, որ հանդոյն առաջնոյն կ'անցնի մի լեռնային երկրի մէջ ամենևին դժուարամատոյց և գրեթէ առանց ելից։ Ի տեղագրական հանգամանաց յայտնանէ կը յայտնի թէ քանի՛ դժուարութեանց պիտի պատահի իւրաքանչիւր բանակ յորժամ պիտոյ լինի խաղալ ընդ երկիր թշնամւոյն։ Թէ և Թուրքիա, համեմատութեամբ Յունաստանի, մի ահագին պատերազմական զօրութիւն լինի, հաւանական չէ թէ Օսմ. բանակք կարողանան մեծ դիւրութեամբ ցամաքէն արշաւել ի Յունաստան և նուաճել զերկիրն ընդհուպ։ Եւս առաւել դժուարին է Յունաց յարձակել ի Թեսաղիա և մանաւանդ յԵպիրոս։ Ուստի և կարեմք ասել թէ պատերազմի ժամանակ ցամաքային զօրութիւնք մեծ ծառայութիւն պիտի չմատուցանեն. խնդիրը պիտի երկարի, և վերջապէս պիտի վճռի մի ծովային պատերազմաւ և կամ յաւ ևս այն յաջողութեամբք զոր Օսմանեան նաւատորմիղը պարապուրեալ է գտանել յափունս Ատիկեայ և Պեղոպոնէսի։

Սալիմպրիան, որոյ աւազանը կը կազմէ ողջոյն Թեսաղիա, կը բղխի Մեցցովոյի լեռնադաշտէն և կը հոսի նախ մի խոր կրճի մէջ մինչև ի Սթակօս կամ Քալապաքա գիւղն։ անդ լերինք յանկարծ կը խոնարհին և կը հեռանան երկուստեք։ դեռն իսկ կը շեղի ի հարաւ և անդրէն շրջելով յարեւելս կը մտնէ յարդաւանդ և դեղեցիկ հովիան թրիքալայի, բարդաւաճեալ, պտղաբեր անդաստանօք, արտօվք, թըթենեօք, ընկուզենեօք և ձիթենեօք։ Այս է Թեսաղիոյ վերին դաշտն, իրը 100 մէթր բարձր յերեսաց ծովու, և որ կը քաղէ բամպակ, ծխախոտ, յորեան և այլ արմբախ։ Գետը կ'ընդունի անդ յահեկէ՝ Թրիքալինօ (Թրէ+ալը-Ս-ոյ-ս) գետակն, որ կ'ողողէ Թրիքալա, մին ի կարևոր քաղաքաց Թեսաղիոյ։ Յետ՝ Եէնիբէսս (Բէ-ճէ-է-+-Զայնաբ.ը)՝ որ ծագելով ի լերինս Եղլադայի ոահմանագլխոյ կը յօրինէ մի ալեձև և բարեբեր հովիտ, և կ'ստուարանայ բազմաթիւ վտակաց ջրովք։ Տակաւ հովիտը կը սեղմի և Բէնէոս կը մտնէ լերանց մէջ, ընդ կիրճ ինչ յոտս ապառաժուտ բլրոյ, բայց յելանել դեռոյն անտի ընդ առաջ կը տարածի մի երկրորդ դաշտ առաւել լայնատարը քան զառաջինն, և ի 20 առ 30 մէթր բարձու ևեթ յերեսաց ծովու։ Այս է Լարիսայի դաշտը կամ ստորին հովիտը Սալիմպրիայի, ուր յետ ողողելոյ այս քաղաքը կը շրջի ի հիւսիս, և կ'ուղղի ի միջի Ողիմպեայ և Օսսա լերին, բայց յառաջ քան զմտանելն անդ կ'ընդունի յահեկէ մի կարևոր գետակից Բուէրասի անուամբ։ Այս է Սարանտարօրոս կամ Վուլկարիս (նախնին ԹէՆՆէրէս) գետակն, որ ծագելով յարևմտից Ողիմպեայ կ'երկայնի աղեղնաձև, կը յօրինէ մի լեռնային երկիր և կ'անցնի ի Թուրնավօ։ Վերջապէս գետը կ'ընդունի անդ յայլմէ Քարլա (հինն Պոպէէ) և Քայա—Զայրը (Նեսոնէ) լճից ջուրն։ Առաջինը կը զետեղի ընդմէջ Բէլլոնի և Բարա—Տաղ բարձրութեան, մերձ Վոլոյի, 20 հազարամէթր երկայնութեամբ և 3 հազարամէթր լայնութեամբ. ջուրն յատակ և խոր է և կը պարունակէ բազում ձկունս զոր կ'որսան դիւրութեամբ եղերաբնակ դիւղացիք և կը վաճառեն մեծ քանակութեամբ։ Այս ծովակը կը հաղորդակցի ընդ Բարա—Զայրը լճի, որ առաւել ճահիճ մ'է և գրեթէ առանց ջրոյ ամարան եղանակին մէջ, ծածկեալ ընդ եղեգամբք։ Յայնմ հետէ Սալիմպրիան կը մտնէ ի խոր կիրճն, որ ընդ մէջ Օսսա և Ողիմպոս լերանց, և որ բացաւ ըստ ասասպելութեան ի ձեռն Հերակլէսի և էր մին յերկոտասան դիւցազնական գործոց այս վերջնոյն։ Այս կիրճն, մանաւանդ ի ձմերան, ահաւոր և վայրի տեղի մ'է, մինչդեռ ի դարնան տեսին կը կերպարանափոխի. հովիտն, շուրջ պատեալ երկուստեք ի ծառախիտ և հովանաւոր բլրոց, կը լինի հիանալի և զուարթ։ Այս է հնոց հռչակաւոր հովիտն Թամպէէի, զոր արդի Յոյնք կ'անուանեն Լիքոստոմօ, այսինքն դայլակերճ, և որ յետ երկայնելոյ իբր 15 հազարամէթր՝ տակաւ կ'ընդարձակի և ընդ յառաջ կը ներկայանայ մի արդաւանդդաշտավայր ծովեզերեայ, ուր գետն ոլորտացեալ կը հոսի ի ծով։

Ի հնումն Թեսաղիան հելլենական թերակղզւոյ եօթն աշխարհաց մին կը համարէր, և սկզբնական բնակիչք թան ին լինել Պելասգեանք, որք ի վերջոյ Դորիացի անուամբ գաղթեցին յԵլլադա և ի Պեղոպոնէս։ Առ մարական պատերազմօք էին անդ ուրոյն ուրոյն թագաւորութիւնք, որք յաւուրս արշաւանաց Դարեհի և Քսերքսեսի հընազանդեցան Պարսից։ Յամին 340 նախ քան զԲրիստոս, Փիլիպպոս Մակեդոնացի կը զօրանայ և կը նուաճէ զԹեսաղիա, և առ Ալէքսանդրիա և յաջորդօք նորին Թեսաղիա կը վերածի Մակեդոնական գաւառի։ Ի վերջոյ տիրեց Թեսաղիոյ Պիւռոս, թագաւոր Եպիրոսի, բայց Հռովմայեցիք զօրանալով, Փլամինինոս յամին 197 (նախ քան զԲրիստոս) նուաճեց զերկիրն ի ճակատուն Շանագլխոյ, և վերջապէս Պաւլոս-Եմիլիոս՝ Պիւդնայի յաղթութեամբ արար զնա Հռովմէական գաւառ։ Յաւուրս Թէոդոս կայսեր Թեսաղիա մի առանձին գաւառ էր արևելեան կայսրութեան։ Այնուհետև կ'երևին բարբարոսք, և ի շրջադարս Պուլղարք ի Սկիւթական ցեղէ արշաւելով ի Մէօղիա և ի Մակեդոնիա, կը հաստատին մինչև ցսահմանս Թեսաղիոյ և կը տիրեն նորա հիւսիսակողմն։ Թէև Վասիլ Բ. կայսրն, յետ բազում անդթութեանց, կարողացաւ կործանել սակաւիկ մի զօրաբաղութիւն Պուլղարայ, այլ երկիրն այնուհետև ի սպառ աղատեցաւ ի Բիւզանդացւոյ։ Յամին 1153 խաչակիրք շուրջ 50 տարի նուաճեցին Մակեդոնիոյ և Թեսաղիոյ մի մասն, բայց Պուլղարք՝ Վլաք գաղթականաց օգնութեամբ՝ հիմնելով մի երկրորդ հարստութիւն, երկիրն այնպէս մընաց ընդ տիրապետութեամբ Պուլղարաց և Վլաքաց մինչև ցղօրանալն Օսմանցւոց։ Սուլթան Պայէզիտ Ա. և Սուլթան Մէհմէտ Ա. ի սպառ նուաճեցին զԹեսաղիա։ Առ մեօք Թեսաղիան Եանեայի դուռն մի նահանգն է, անուանեալ ի Թրքաց Թրիքալա Սանճակի, և որ կը բաժանի յեօթն գաւառակս (էաղ), որք են Լարիսա (Եէնի-Շեհիր), Թրիքալա, Վոլօ, Աղասօնիա, Էրմիլէ, Զաթալճա և Քարտիցա։ Ըստ վերջին ճշդրիտ վիճակագրութեանց, բնակիչք երկրին կը հաշուին 230,000, որոյ 185,000ը քրիստոնեայ, 42,500ը մահմեդական և 2500ն հրէայ։ Քրիստոնեայք ըստ մեծի մասին յոյն կամ յունայեալ են կը բնին և լեզուաւ, թէև ծագմամբ տարբեր և բաղկացեալ ի զանազան տարերց։ Այլ անդ ոչ դոյ Պաւլ և ոչ եւս Պուլղար, թէպէտև թիթաբիս գետոյն գլխաւոր բաղկաց մին մինչեւ ցարդ կը կոչի Վուլկարիս կամ գետակ Պուլղարաց։ Զըմյարք կամ Մակեդոնիայ Վլաքք գաղթեալք և բազմաթիւք ի միջին դարու, կը թուին յոյժ նուազեալ այժմ և կը տեսանին միայն ի մերձակայս Ողիմպեայ և ի լեռնադաշտն Մեցցովոյի։ Զըմյարք այսօր լաւ կը ճանաչեն իւրեանց Հռովմէական ծագումն և դիտեն թէ եղբայր են Բումանիացւոց, այլ տակաւ կը խառնին ընդ յոյնս և կը դործածեն նոցա բառբառն։ Ըստ ոմանց՝ սոցա թիւը պարտի լինել 40,000։ Զըմյարք գլխաւորապէս հովիւ կամ արուեստաւոր են և կ'երթան բաղումանգամ հեռաւոր երկիր առ ի կիր արկանել զճարտարութիւն իւրեանց։ Կ'երեւի թէ ի միջին դարու վլաքք ևեթ կը բընակէին ի Թեսաղիա, զի ցոյն պատմագիրք այնր ժամանակի կը կոչեն զսա Մեծն-Վլաքիա։ Թուրքք բազմաթիւ են մանաւանդ ի շրջակայս Լարիսայի, և այս քաղաքն այսօր ըստ մեծի մասին մահմեդական է։ Ըստ ոմանց՝ այս թուրք ժողովուրդք գաղթեալ են անդ ի մետասանեարդ դարու։ Այսպէս երկրին բընակչաց մեծագոյն մասն ցոյն է, և այսու նկատմամբ Հելլենք կարեն ծանուցանել աշխարհի թէ Թեսաղիա մի Հելլենական երկիր է, այլուր՝ և նոյն իսկ ի գաւառս այնսիկ՝ զոր ցոյնք մեծամտութեամբ կը ջանան ներկայացնել առաջի մեր իբրև Հելլենական աշխարհ, ինչպէս Մակեդոնիա, Թրակիա եւ, իւրեանց ցեղը մեծամտութիւն չ'ուներ առ Պուլղարս։ Արդարեւ Պալքանի թերակղզւոյ մէջ ցունաց ազգագրական կալուածքն այնչափ ընդարձակ չէ։ ցորչափ կը կամէին յայտարարել ի միջին կոյս ներկայ դարու. ցոյնք կ'ամփոփին մի ծովեզերեայ նեղ շերտի մէջ, որ սկըսելով ի Վառնայէ՝ կերթայ մինչեւ ի Վոլոյ։ Իբրեւ ցոյն երկիր կը դընեմք միայն Թեսաղիա, մի մասն Եպիրոսի և մանաւանդ զկղզիս Արշիպելագոսի։ Ըստ արդի աշխարհագրաց և ուղեւորաց, յունայթիւն յեւրոպական Թուրքիա, միասին առեալ և Կ. Պոլիս, թուի լինել 700,000։

(Շարունակելի.)

Գ. Մ. Ա.

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԻՐԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Նոր տարւոյն սկիզբէն ի վեր Հայկական Արուեստասէր ընկերութիւնը բաժանորդագրութեան մի նոր դրութիւն ընտրած է, որ դիւրամատչելիութեան հետ՝ հաւաքման մասին խիստ դործնական պայմաններով կը ներկայանայ։

Ըստ այս դրութեան, ամեն հայազգի պիտի կարենայ անդամակցիլ տարեկան մի կամ աւելի բաժին ընդունելով. մէն մի բաժին 10 զրշ երկու վեցամսեայ վճարմամբ։ Իսկ անոնք որ արդէն անդամ էին ընկերութեան և ամիսն երկու դահեկան կը վճարէին, այժմ մեծ մասամբ երեք բաժին կ'ընդունին տարեկան 6 զրշի փոքրիկ յաւելուածով մը։

Արդէն պատեհութիւն ունեցանք մի քանի առթիւ տեղեկութիւն հաղորդել մեր ընթերցողաց այն ընկերութեան վերայ, որոյ նպատակն է դաւառաց մէջ տրուեստից զարգացման օժանդակել, և այդ նպատակին ապահովապէս հասնելու համար ընկերութիւնը Մշոյ Ս. Առաքելոց վանքն երկրագործական վարժարան մի հիմնեց, ուր կը դասախօսէ այժմ Ամերիկայ ուսումառած վկայեալ երկրագործ Պ. Գաբրիէլեան։

Իբրև պաշտօնական հրատարակութիւն այն ընկերութեան, կը յիշեմք 1880 հոկտեմբեր 30ի յայտարարութիւնն, որ Մշոյ երկրագործական վարժարանին բացումը կը ծանուցանէր։ Այնուհետև թէպէտ և ուրիշ պաշտօնական հրատարակութիւններ չէ ըրած, այսու ամենայնիւ կը լսեմք թէ Գործադիր ժողովն յառաջիկայ յուլիսէն առաջ իւր տեղեկագիրն հրատարակել կը պատրաստուի։

Մեր ընթերցողներն անշուշտ դոհութեամբ պիտի լսեն թէ բաց ի զանազան երկրագործական գործիներէ և պիտոյքներէ դորս ընկերութիւնն յուզարկած էր ի Մուշ իւր դասատուին հետ, Արուեստասէր ընկերութիւնն այս տարուան վարուցանի համար ղրկած է հոն ափիոնի, ծխախոտի և բանջարեղենաց ընտիր հունդեր, յանձնարարելով իւր պաշտօնէից որ չէ թէ միայն դոհ լինին վանքին արտերուն մէջ սերմանելով, այլ և ցրուեն զանոնք շրջակայ դիւղերու բնակչաց, աւանդելով միանգամայն նոցա մշակութեան կարեւոր սկզբունքներն։

Պէտք է դիտնալ որ Մշոյ հողն ու կլիման խիստ յարմար է այդ տունկերուն մշակութեանց, և տարակոյս չկայ որ արդիւնքն ոչ միայն ընկերութիւնը պիտի վայելէ՝ այլ և դիւղացիք և երկիրն իսկ՝ հարստութեան այդ նոր աղբիւրէն։

Շատ ուրախ պիտի լինիմք մերթ ընդ մերթ հաղորդելով հանրութեան սմին նման ստոյգ տեղեկութիւններ, ի քաջալերութիւն Արուեստասէր ընկերութեան որոյ ձեռնարկն իրական բարիք մ'է դաւառացի ազգայնոց համար, և ամենէն բանաւոր միջոց նոցա տնտեսական վիճակը կերպարանափոխելու։

ԼԵԶՈՒԻ ԽՆԴԻՐՆ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

ԹԷ ԻՆՉ Է ԼԵԶՈՒԱՑ ԲՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ.

(Շարունակութիւն.)

Հնդկաստանի բարբառներն քննութեան երթարկելով՝ կը տեսնեմք որ Սանսկրիտ լեզուին անկումն Մահմետականաց արշաւանաց և տիրապետութեան արդիւնքն է։ և Բրատրիա (գըռեհիկ) կոչեցեալ ազաւաղ աշխարհիկ բարբառներուն մի մասին ծնունդն ալ անոի սկիզբն կ'առնու, ինչպէս մի այլ մասն Անգլիացւոց իշխանութեան ազդեցութենէն։ (Բոլ Շէրկէլ, Ինտիրն լիտրէրի, 1820/6 — Հէրբ., Սթօրիքալ ուօրքս Ժ.Ա. հատ. 1824։)

Ե՞րբ թողին եղիպտացիք իրենց մայրենի լեզուն և (ըստ Շամբոլիոնի էէ-բօկլէֆէան, ազնուական, դեռհական) գրերն. ո՞չ ապաքէն յորժամ Մեծն Ալեքսանդր աշխարհակալի բռնութեան խոնարհեցան։ Ե՞րբ սկսաւ նոցա մէջ ցունարէն լեզուի գործածումն։ ո՞չ ապաքէն յորժամ Պտղոմէոս Փիլատէլրուսի դահը բարձրացաւ այն մամեայներու և բուրգերու առասպելական երկրին մէջ, և տեւեց մինչև Սահակայ և Մեսրոպայ դարը, մինչև Ամրուի արշաւանքը, որ ամեն ինչ քանդեց, կողոպտեց, նոյն իսկ դրատունը, և պարտաւորիչ լեզու ըրաւ Արաբերէնը, որ տակաւ առ տակաւ եղաւ պաշտօնական տիրող բարբառ։

(Հ. Վիքինսըն)

Միթէ մեր լեզուին ալ առաջին անկման պատճառը Պարսկական պատերազմը չէ՞ր։

Արդ, ինչ որ քաղաքական ձախորդութեանց արդիւնք է, չեմ կարծեր որ իրաւացի լինի բնական օրինաց կամ ճակատագրի վերագրել։

Բայց կան դիտուններ. որք լեզուն բնական դիտութեանց կարգը կը դասեն եղեր։ Կան ալ որք հակառակը կը հաստատեն։

Քանի որ փորձով կը տեսնեմք թէ ուսումնական դիւաերն և դրութիւնք՝ ճաշակի արատաւորութեանց և կանոնական սահմանադրութեանց նման չեն, մինչ նորը զհինը կ'եղծանէ, ապագային փորձառութիւնը միշտ վրիպակներ յերևան կ'ածէ բնագիտական և իմաստասիրական զննութեանց մէջ։ «Լեզուաց քերականական սկզբանց հիմն ամեն ազգի, ամեն դարու մէջ միշտ նոյն է. դրականութեան օրէնքն անփոփոխ է և դարերն անոնց փայլն աւելցնելու ևեթ կը ծառայեն, մինչդեռ դրական դիտութեանց սկզբունք միշտ զիրար կը հերքեն։» կ'ըսէ իմաստասէր քերթողը։ Եւ արդարև կը տեսնեմք որ Պտղոմէոսի արեգակնային դրութիւնը Կոպերնիկոսէն կը հերքուի, որուն դըրութիւնն ալ այսօր Ռուսաստանի մի համալսարանին մէջ կը ժխտուի։ Մինչև իսկ քանակագիտական ճշմարտութիւնները տարակոյսի ներքև կը ձգեն Պիւթոն և Հոբէս։ Նոյն իսկ դիտունք իրենք իրենց սկզբունքը փոխել կը պարտաւորին ստէպ, ինչպէս կը խոստովանի անմոյշ հրաչակերտին հեղինակը, (Գործք Մօնթէսքիէօյի հատ. Է.) և ինչպէս կ'ապացուցանէ Բասկալ բուն իսկ իւր օրինակաւը։ «Ինչո՞ւ չը հաճիր բընութիւնը բանալ իւր ծոցը մեր առջև, կը դոչէ Մօնթէնը, ո՛վ Տէր, քանի՛ պատրանք, քանի՛ սխալմունք յերևան պիտի գային մեր խեղճ դիւաերուն մէջ։»

Գիտութեանց նկատմամբ երեւցած այս օրինաց զօրութեամբ դիւրին է լեզուին բնական դիտութեանց կարգը դասելու դաղափարն ալ հերքել, և հետևաբար զարմանալի չէ որ ցարդ բնական օրէնք կարծուածն ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ արտաքին պատահարաց արդիւնք, որոց ոյժն անշուշտ կորուսած է ներկայ դարուս մէջ, ըստ որում աշխարհակալութեանց տենչն նուազած է, ըստ որում խաղաղ ազատութեան և հաւասարութեան ոգին տիրապետել սկսած է ամեն ուրեք, ըստ որում միաքն է տիրողը և ոչ թէ ոյժը, ըստ որում հզօրագունին իրաւունք տալու ժամանակն անցած է, ըստ որում յաղթողը պարտելոյն կրօնքն ու լեզուն չը բռնադարձեր, ըստ որում ամենէն թըշուառ ազգն ալ դիտէ ամեն բանէ առաւել արբաղան պահել զիւր լեզուն՝ որ կրօնից հետ ազգութեան հիմը կը կազմէ։ Հետևաբար և այդ լեզուներն ապանող բնական օրէնք յորջորջեալ երևոյթներն չեն կրնար այլ ևս տեղի ունենալ. զի եթէ պէտք ըլլար անցեալն մէջ կատարուած իրողութիւններն բնական օրէնք համարելով՝ անոնց շարունակութեան ոգասել, պիտի ընդունէինք նաև թէ որովհետև մեր ազգն՝ ինչպէս նաև այլ ազգեր՝ հետզհետէ յաստուածպաշտութիւն, յանաստուածութիւն, ի կռապաշտութիւն և ի քըրիստոնէութիւն անցած է, պիտի գայ ժամանակ ալ յորում հարկ լինի թողուլ մեր արդի կրօնքն և նոր մի ընտրել, քանի որ սա պիտի ծերանայ ու պիտի մեռնի։ Այս հաշուով կը տեսնեմք որ հաստատուն բան մի չը պիտի կարենայ ունենալ մարդկութիւնն, ըստ որում այն լեզուն ալ, զոր մեր արդի զըրագէտք ոմանք մշակելով՝ գրաբառէն տարբեր ուղղութեամբ կատարելագործել կ'երևակայեն, իւր ծերութիւնը, իւր անկումը, իւր մահը պիտի ունենայ, և թերևս նմա յաջորդող բարբառն ալ Ֆրանսերէնն ըլլայ, ինչպէս կարծել կուտայ մեզ իրաց արդի ընթացքը։ Բայց ինչպէս ըսինք, այդ փոփոխութիւններն անցեալ դարերու հանգամանաց պահանջքն էին; մինչդեռ այժմ ըստ ամենայնի լեզուներն անեղծ պահելու բոլոր դիւրութիւններն ու միջոցներն ունիմք։

Իսկ թէ մեր մայրենի լեզուին վերայ զործադրուած է այդ անցեալն մէջ տեսնուած երևոյթն, ինքնին դիւրին է դուշակել. քանի որ Հայ ազգը կենդանի է, ինչպէս Տ. Գարագաշեան պապական դասդասս (1) ըսաւ, իւր լեզուն ալ կենդանի է։

Այս կէտն այլ ևս փաստաբանութեան կարօտ չը թուիր ինձ, զի նորա կենդանութիւնն ապացուցանելու համար հոն են նոր դարուս սակեղէն հը-

(1) Թէպէտ Տ. Գարագաշեանէ դասդասած լինելս բնաւ չեմ յիշեր, սակայն ներկայ սերունդս՝ թէ՛ գրաբառեան, թէ աշխարհաբառեան, անշուշտ կրնամք նորա աշակերտներն լինելու փառաքը պարծիլ, ըստ որում ընդհանրապէս իւր դասագրքերէն ուսած ենք մեր լեզուն,

Ծ. Ե.

բաշակերտներն՝ Հայկ դիւցազն, Իլիական, Ոդիսական, Էնէական, Մշակական, Հովուականք, Կորուստ դրախտի, հոն են Պլուտարքոս, Իոլէն, Անաքարսիս, նաև Ֆէնէլոնի, Մասիլլոնի, Պոսիւէի, Սէն-Բիէրի, Ռասինի, Գորնէյլի; Լամարթինայ թարգմանութիւնք, որք միանգամայն կրնան ջրել այն գաղափարը թէ գրաբառը բաւական ճեւ կամ բառ չունի նոր հեղինակաց մտեռնագրութիւններն հաւատարմաբար պատկերացնելու։ Եթէ գրական վանտալ մի իսկ մեր բոլոր հրաչակերտներն բնաջինջ ընէ, ասոնցմէ գլխաւորներէն մին բաւական է նոր հրաչակերտներ յօրինելու պէտք եղած տարերքն մատակարարել մեր յաջորդաց։ «Ինչպէս բաւական էր մեր նախնի քաջ արանց թոռանց համար Մուսէոն մի մանելով զինազգեաց մի հագնիլ իրենց նախահարց վառաց վերայ նոր յաղթանակներ աւելցնելու համար։» (Լառուս)։

Սակայն նոյն ինքն Հ. Արսէն Բագրատունի Դեռելի՛անուանէ զգրաբառնահա՛ հկօրագոյն ի զինուց թշնամեաց, Բայց քանի՛ զմայլելի է մահն այն, որ իւր դրշին ներքև կը կենդանանայ, ամեն եռանդուն գոյներով կը բաղբոջի, որ կը շարժէ, կ'զգածէ, կը յուզէ, կ'ոգևորէ, կը հիացնէ, կը դիմէ, կը հմայէ, կը յափշտակէ, աչաց արցունք՝ չրթանց ժպիտ, սրտին յոյս, հոգւոյն յոյզ, մտաց խրախոյս կ'ընծայէ, որ զինքը մեռեալ կարծող անձանց անտարբերութիւնը տեսնելով՝ նոյն իսկ զանոնք մեռեալ կը կարծէ։ Մրպիսի տարօրինակ մահ է այս։ Կը թուի թէ բնական օրէնքէ՝ մահուան վերայ ևս ապրելով՝ զայն ալ կերպարանափոխ ըրած է, որով մահն ալ մեռած՝ և իւր տեղ որդի մի թողած է, որ հրաման կուտայ իւր հպատակին՝ գրաբառին կարող ընթացիկաց գրշին ներքև յարութիւն առնելու, նման գրաբառի որդւոյն՝ աշխարհաբառի, որ իւր մօր չափ օրինապահ չըլլալով՝ արատաւորութիւն տուած է իւր խնկարկուներուն իսկ մերթ կբնամ գրել, մերթ կբնամ, մերթ հոգնեցնել, մերթ հոգնեցուցանէին, մերթ լեցուցած են, մերթ լցնելով, մերթ ցուցնել, մերթ ցցնել, մերթ ներկայացնել, մերթ ներկայած են, որ թոյլ տուած է փոխանակ կորուստի կորած ըսել, ուրհամարհանք մի ունի ըսելու՝ մի ուրհամարհանք ունի գրել, այնպէսի ժամանակէ որ, տանէ որ, տուտեալ տան երբէք, անվէճելի սիրոտներ, հոգեսոց չրջանակ եռ եռ, մեր լեզուին համար նորանշան բացատրութիւններն, ձևեր ու բառեր դնել, և կամ այն է որ մեռելոյն կենդանութիւն տալու հրաչքն իրեն սեպհականելու համար ըսած է այդ խօսքն Հ. Արսէն, բայց ոչ երբէք «գրաբառն այլ ևս անգործածելի չէ» ըսելու նպատակաւ, ըստ որում իւր «Ակդրունք ուղիղ խորհելոյ և բարւոք կելոյ» գրաբառ մատենին յառաջաբանին մէջ հեռեւեալ հատուածովն կը հաստատէ թէ մեր գործածական լեզուն պէտք է գրաբառն լինի, զոր հարկ կը համարիմք ներկայել աշխարհաբառեանց.

«Քանզի պերճ գրոցն բարբառ անհմանալի է բազմաց, և աշխարհիկ «խօսք միոյ միոյ գաւառի՝ անծանօթ և «անհաճոյ այլոց, թուեցաւ մեզ՝ թէ «միջին իմն ընդ նոսա ամենապարզ գրաւոր լեզու, որպէս պարտի հաճոյական և ընդունելի ամենեցուն լինել, «իբրև հասարակաց հայրենի, նոյնպէս «և բաւականապէս հասկանալի բազմաց. «գէթ իբրև զմին ի գաւառացի խօսից «անտի՝ զոր ջանան իմն ոմանք համաշ«խարհական ասել և առնել, որ անհնարին ինչ է։ Զի և այն՝ ոչինչ ընդհատ «յայլոց գաւառական խօսից՝ օտար և «հեռի է ի գրոց օրինաւոր լեզուէն յուն«կընն այլազանիցս։ Վասն որոյ լիցի դարձեալ իւրաքանչիւր ոք՝ զիւրն պաշտել՝ ի «վտանգ մեծ խափանելոյ խոսքս հայ«ենանդ ազգային բարբառոյս, և ի «վրդովումն միոյ միայնոյ հոգիս մեր«այն է որ մեռելոյն կենդանութիւն տալու հրաչքն իրեն սեպհականելու համար «զօրագրաց համաշխարհիկ կարծեցեալ «առամիկ լեզուն, առ նոսա ասելք. զի «եթէ քայլ մի ևս կամ երկու անարի այ«սքր բանայցեն, թէև ոչ ինքեանք, «այլ որդիք իւրեանց մտանեն ի պարզ «լեզուն ազգային, որ անընդմիջարար «զկնի կայ նորա իբրև առաջին սանդ«ղամատն յաքնորոշ ասահմանաց նորին, «և գէթ փոքու ջանիւ դպրոցաց և ըստէպ ընթերցմամբ դիւրիմաց եղիցի։

«Որք մեծախոհութեամբ նախանձաւորքն են ազգային գրոց բարբառոյն, հաճ և հաւան գտցին անշուշտ «ընդ մեր ընտրութիւնս։ Իսկ որք աշխարհիկ խօսիցն սիրոյք՝ իբրեւ չուրջ «զիւրեանքն օգտակարի, և ի զարգացումն նորին նկրտեալք, քանզի ջանն «և դիտաւորութիւն է նոցա՝ որպէս ասեն՝ ըստ կարի ի գրաւորն մերձենալ «խառնիլ, և ոտն առ ոտն յայն ընտելացուցանել զազգն, ապա և նոքին «ուրեմն չուներցին արհամարհել զմեր խօսնամն, որ նոցա իսկ փութոյն նրպատակ թուի և աւարտ»։

Նոքա որք կը փափաքին յիշեալ ազգային նշանաւոր հեղինակին բանից իմաստն խեղաթիւրելով՝ իբրև անմիտք ներկայել զինքն՝ (ըստ որում անհնար է տարբեր անուն տալ անձի մի որ դեռեալ լեզուի մի քերականութիւններ կը յօրինէ ի պէտս ուսանողաց և զարգացելոց,) յուսամք պիտի բարեհաճին իրենց սխալ հասկացողութիւնն ուղղել և դայթակղեալ մտքերը բուժել վերոգրեալ հատուածին ընթերցմամբ, որ անշուշտ վրիպած է իրենց ուշադրութենէն։

(Շարունակելի.) Ա.Ն.Ա.ՀԻՏ.

ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ
ԲԵՐԱՅԻ ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

. . . Տէր.

Ամեն Բերայի Հայ որ զգացած է դաստիարակութեան խնդրոյն կարեւորութիւնը, և ի մօտոյ տեղեակ է Թաղիս վարժարանաց ընթացքին, անշուշտ զգացած է Բերայի Հայ-Կրթական Միութեան դոյութեան պէտքը. սոյն պէտքն զգաց նաև մինչև 1879 ի վերջերը վարժարանաց Հոգաբարձութեան պաշտօն վարող փորձառու Մարմինն ալ, և սկզբնապատճառ եղաւ սոյն Միութեան կազմակերպութեան. ի վերջոյ Թաղիս մէջ գործուած զեղծմունք աւելի ևս զգալի ըրին սոյն օժանդակ Միութեան գոյութեան անհրաժեշտ պէտքն, որ նեցուկ պիտի ըլլար Բերայի դաստիարակութեան խնդրոյն։ Ուստի Հայ Կրթական Միութիւնը ծնաւ իբրև նեցուկ 1880 ի սկիզբը։ Սակայն ինչպէս ամեն մարմին անկատար է իւր ծնած օրը, նոյնպէս և Միութիւնս անհնան ծընաւ թէև մեծ նպատակի մը համար։ Միութիւնս նպատակ ունէր նաև Թաղիս մէջ գործուած զեղծմանց առաջքն առնուլ, ուստի բնական է որ իր քայլերուն խոչընդոտ պիտի ըլլային սոյն զեղծմանց բարեկամք։ Դժբաղդաբար նոյն ատենուան Թաղ. խորհուրդք չկարենալով Միութեանս նպատակին խորը թափանցել, ճիշդ տարի մը իրաւասութեան խնդիրներով զբաղեցուցին զինքը, թէպէտ սա իւր նպատակը ի սկզբանէ անտի պարզ գծած էր, այնպէս որ ամեն Բերայի Հայ՝ որ նախանձախնդիր է իւր զաւակաց յառաջադիմութեան, պարտէր գրկել սոյն Միութիւնը և քաջալերել զայն։ Սակայն դժբաղդաբար սոյն բարենպատակ ձեռնարկն ալ հանդիպեցաւ ճիշդ այն տեսակ մը նիւթեալ դժուարութեանց որ նախապատրաստեալ են ասոր նման ազգօգուտ ձեռնարկներու։ Այսուհանդերձ չեմք մոներ աւելի մանրամասնութեանց մէջ, զի չեմք ուզեր ոչ զոք թշնամանել. մեր նպատակը ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ հակիրճ տեղեկութիւն մը տալ այն ընկերներուն, որք ի հեռուստ դիտողութիւն ըրած են թէ ինչո՞ւ մեր գործառնութիւնք լրագրաց միջոցաւ չեմք հրատարակած։ — Արդէն Միութեանս Ընդհանուր և Պատուիրակաց ժողովոց ինչպէս նաև Տնօրէն խորհրդոյ նիստերը միշտ հրապարակային եղած են, այնպէս որ Միութեան անդամ չեղող անհատ մ'իսկ կրնայ սոյն նիստերու ներկայ գտնուիլ իբր ունկնդիր, զի սա մեր կանոնագրութեան հակառակ չէ։ Այս պատճառաւ էր որ մինչև յարդ հարկ չէինք դատած լրագրաց միջոցաւ տեղեկութիւններ հաղորդել. սակայն քանի որ մեր Մեծապատիւ ընկերներէն ոմանք խնդրած են և թէ Միութեանս Ընդհանուր ժողովն ալ հաճութիւն տուած է, Տնօրէն խորհուրդս սոյն համառօտ տեղեկութիւնները տալէ վերջը կը փութայ իւր քառամեայ հաշուեցոյցն ալ ի միասին հրատարակել։

ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ
ՏՆՕՐԷՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲԵՐԱՅԻ
1880 նոյ. 24 մինչև 15 մարտ 1881

ՄՈՒՏՔ Ղրշ

Հասոյթ բաժնորդագիներէ	3029
Ելք	
Բերայի վարժարանաց համար առնուած ածուխ և փայտ	753
Հաւաքչի տասանորդ 0/0 15 հաշուով և 4 ամսական	553
Ա.Ա և այլք	289 1/2
Պահանջ Թաղ. Մնաուկէն Բերայի	1000
Պատրաստ դրամ	433 1/2
	3029

Ինչպէս կը տեսնուի, Միութիւնը սանչեալ նոյեմբերի սկիզբէն սկսած է Նիւթական գործողութեանց ձեռնարկել և մինչև մարտ ամսոյ 15ը բաժանորդաց թիւը մինչև 230ի հասուցած է. նախորդներէն 60ի չափ անդամք, վերոյգրեալ իրաւասութեան խնդրոյն առթիւ վհատելով թողած են անդամակցութիւնը, մնացեալներէն ոմանք ալ հին պարտուց դիզեալ ըլլալուն համար ամրողջովին վճարելու դժուարութիւն յայտնած են։ Ուստի Տնօրէն խորհուրդս պարտաւորեցաւ հին պահանջներուն մէկ մասը առ կախ թողով նոր բաժանորդագիներու հաւաքմանց զբաղիլ։

Այս առթիւ խորհուրդս պարտանձին կը համարի նաև Միութեանս վերջին մարտ 15ի Ընդհ. ժողովոյ ըրած որոշումներն ևս յայտնել ի գիտութիւն բացակայ ընկերաց։

Ա. Խորհրդոյս քառամեայ հաշուեցոյցն ընդունելով, հաճութիւն տուաւ զայն լրագրաց միջոցաւ հրատարակելու.

Բ. Արտօնեց խորհրդոյս կանոնագրութեան տրամադրութեանցը համաձայն վարժարանաց նպաստել.

Դ. Պարտք դրաւ իւրաքանչիւր անդամի վրայ գտնել մէկ անդամ ևս աւելցնել Միութեան.

Դ. Ըստ խնդրանաց խորհրդոյս որոշեց որ ասկից առաջ տրտաքդոյ կարգի կազմուած ցանձնաժողովը խորհրդոյս հետ ի միասին գործէ, մինչև ի կրկին գումարումն Ընդհ. ժողովոյ։

Կարծեմք այս համառօտ տեղեկութիւնք բաւական կըլլան մեզնէ հրատարակութիւն խնդրող Մեծանդամոց, որք եթէ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ կուզեն, կը խնդրուին դիմել առ Տնօրէն խորհրդն որ կը գումարուի ամեն կիրակի երեկոյ Ս. Յարութեան եկեղեցւոյ կիսը Նարեկեան վարժարանի խորհրդարանը։

Բարեհաճեցէք, խմբագիր Տէր, ներկայիս անկիւն մը չնորհել Ձեր ազգօգուտ լրագրոյն մէջ, որոյ վասն կանխաւ մեր խորին շնորհակալիքը մատուցանելով, մնամք յարգանօք

Բերայի Հայ Կրթական Միութեան Տնօրէն խորհրդոյ

Ատենադպիր Ատենապետ
Մարտիրոս Տեփտիքեան Տ. Մ. Լէոնէրճեան

30 Մարտ 1881
Բերա

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պուքրէշ 23 ապրիլ.

Բուսանիական նախարարութիւնը կազմուեցաւ, ընդ նախագահութեամբ մայրաքաղաքիս Բուսանական դեսպան Պ. Տէմէդրէ Պրաթիանոյի, որ միանգամայն արտաքին գործոց նախարար անուանեցաւ։

Բեռլին 23 ապրիլ.

Կայսերական հրամանագիր մի կարգելու որթի տունկեր և բարուենկեր մտցնել Սեւ ծովու նաւահանգիստները։

Ճէզայիր 24 ապրիլ.

Ֆլաթէր գնդապետին և իւր ուղեկցաց դրկուած օգնական զօրախումբը տասներկու մարդ միայն կրցաւ ազատել։ Նոքա որք ասորին ապա Բօլէնկէնի հետ կոտորածէն պրծած էին։ Նոթութենէ ու ծարաւէ մեռան։ Ազատեալ մարդոց թիւը քսանի կը հասնի։

Թայմղ 24 ապրիլ.

Ֆրանսայի ընդհանուր հիւպատոս Պ. Ռուսթան առաջարկեց Պէյին որ Թունուզի տալեռ սպասող Ֆրանսական շոգենաւէն գումարտակ մի զօրք հանուի քաղաքին ապահովութիւնը պահպանելու համար։

Պէյը չընդունեց։

Ամիէնք 25 ապրիլ.

Պ. Ֆուսմունտուրոս վաղ առաւօտ Բարոս պիտի երթայ և չորեքշաբթի Ամիէնք պիտի վերադառնայ տէրութեանց վերջին ծանուցագրին պատասխանը տալու համար։

Լոնտրա 25 ապրիլ.

Կիրակի օրն, առաւօտեան ժամ 2ին, Լորտ Պիքոնսֆիլտի մտրմինը Փիւրպլն Սարիմէն Հիւկէնդլն տարուեցաւ, ուր յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարի վաղը։ Թէպէտ և վախճանելոյն կտակին տրամադրութիւնները թոյլ չեն տար որ Ռէսթմինսթրի աբբայարանին մէջ թաղուի, այսու ամենայնիւ կառաջարկուի արձան մի կանգնել անդ ի պատիւ նորա յիշատակին։

Տիւրպանէն հեռագիր մի կը ծանուցանէ թէ Պոէրաց խիստ զօրեղ մաս մի կ'սպառնայ թշնամութիւններն անմիջապէս վերսկսիլ եթէ Անգլիոյ զորձակատարը չհամի բոլոր Թրանսվալի երկիրն առանց պայմանի յանձնել։ Այս ընթացքը բնաւ զարմանք չպատճառեր Նաթալի մէջ։ Պոտերազմին վերանորոգումն հաճելի է գաղթականաց։

Լոնտրա 26 ապրիլ.

Երեսփոխանաց ժողովը երէկ գումարեցաւ Զատկի պարապուրդէն յետոյ։ Պ. Կլատսթոն ծանոյց թէ մինչև տասնեւհինգ օր ուղերձ մի պիտի առաջարկէ առ Թագուհին, որպէս զի հաւանութիւն տայ արձան մի կանգնելու Ուէսթմինսթրի Աբբայարանին մէջ ի յիշատակ կոմս Պիքոնսֆիլտի։ Յետոյ Իրլանդայոյ ազգարակային օրինաց վերայ վիճաբանութիւնն սկսաւ, և ժողովը իւր նիստը մինչև վաղը ժամին յետաձգեց ի նշան յարգանաց Լորտ Պիքոնսֆիլտի յիշատակին։

Այս առաւօտ նոր սպանութիւն մի կը ծանուցուի Իրլանդայի մէջ։ Քալոնէյի կողմը կալուածի մի մատակարարն սպաննուեցաւ անծանօթ ձեռքէ մի։

Այս առաւօտ հասած հեռագրէ.

Թունուզ 26 ապրիլ.

Պէյն հեռագրեց առ Դուան ծանուցանելու համար թէ Ֆրանսական շոգենաւեր հասած են Թապարքա կղզւոյն առջև, զօրք ցամաքը հանելու համար։ Եթէ Ֆրանսական զօրքը ցամաքն ելնէ, Թունուզի զօրքն ընդդիմութիւն չպիտի ընէ։ Ժողովուրդը կատարեալ գոհութեամբ իմացաւ այն լուրը թէ Դու�՝ Ֆրանսայի հետ ծագած ներկայ խնդրոյն մէջ իւր վերայ կ'առնու Թունուզի շահուց դատն, և կը յուսացուի որ այս խնդիրն իրեւ արեւելեան խնդրոյն մի մասը կը նկատուի և Պէրլինի դաշնագրին տեսակէտովը կը կարգադրի։ Գոհութիւնն աւելի մեծ կը լինի եթէ Դու�՝ ոը մի քանի մարտանաւ դրկէ Օսմանեան դրոշակն այս նաւահանգիստին մէջ ցուցնելու, միանգամայն քիմիկոր մի, որ պաշտօն ունենայ ներկայ վիճակն անաչառապէս քննելու։ Փառանդ իշխան Ալի պէյ Խրումիրներուն մէջ գնաց, որք մեծ համակրութեամբ ընդունեցին զինքը։ Քաղաքին մէջ ամեն բան կատարելապէս հանդարտ է։

Փարիզ 26 ապրիլ.

Ֆրանսական կառավարութիւնն որոշեց աւելի բազմաթիւ զօրք դրկել ի Ճէզայիր՝ բնիկներու մէջ ապստամբական ամեն միտում արգիլելու համար։

Պոն (Ճէզայիր) 26 ապրիլ.

Երէկ, Ֆրանսացիք թնդանոթի բռնեցին (Թունուզի) Թապարքա կղզին. բերդն ամրոցքապէս քանդեցաւ։ Ցիչեալ կղզին հաւանականաբար այս առաւօտ պիտի գրաւի։

Լոժըրոյ զօրավարին հրամանատարած զօրաբաժինը Թունուզի Քէֆ քաղաքը կը պաշարէ։

Պոն 26 ապրիլ.

Ֆրանսացիք այս առաւօտ գրաւեցին Թապարքա կղզին։ Թունուզի զօրքերը մեկնած էին։

Ճէզայիրի և Թունուզի միջև հեռագրաթելը խզուած է։

Ամիէնք 26 ապրիլ.

Այս իրիկուան Այիոն լրագիրը կը ծանուցանէ թէ օտար տէրութեանց դեսպանք նոր ազդարարութիւն մի պիտի հաղորդեն կառավարութեան՝ իւր վերջին ծանուցագրին այն մասերուն նկատմամբ, ուր նոր սահմանագիծն դուրս թողուած Յունաստանի գաւակաց կը վերաբերին և Եպիրոսի կ'անարկեն։ Դեսպանաց ազդը բերանցի պիտի լինի և Դրան կողմէ տէրութեանց վերջին ծանուցագրին տրուելիք պատասխանն ընդունուելէ յետոյ տեղի պիտի ունենայ։

Լոնտրա 27 ապրիլ.

Երէկ իրիկուն Երեսփոխանաց ժողովին մէջ Նորթ-Տիվիքէն վերստին ընտրուած Պ. Պրատլոյ (անաստուած) երեսփոխանն յառաջ անցաւ երդում տալու և իւր ամբոխը բաղձելու համար, բայց ժողովը չընդունեց նորա երդումն, և հրաման տրուեցաւ որ ետ քաշուի։ Պ. Պրատլոյ այս հրամանին հընազանդիլ չուզելով, բռնուն զօրութեամբ դուրս հանուեցաւ։ Պ. Կլատսթոն չմիջամտեց։

Լորտ Պիքոնսֆիլտ երէկ թաղուեցաւ Հիւկէնդնի (բողոքականաց) թաղային եկեղեցւոյն մէջ։ Խուռն բազմութիւն կար, յորում կը նշմարուէին Կարլէսի իշխանը, Քոնոթի դուքսն և Լէսթրոյի իշխանը (Թագուհւոյն երեք որդիքը)։

Լոնտրա 27 ապրիլ.

Լորտ Կրանվիլի ապրիլ 10 թուով Ամիէնքի նախորդ դեսպան Պ. Էմոին Քարպէթի ուղղած մի կարեւոր հեռագիրն հրատարակուած է այսօր։ Կը յանձնարարէ Պ. Քարպէթի՝ ծանուցանել Հելլենական կառավարութեան թէ Յունաստան պէտք չէ բնաւ օգնութիւն մ'ապասէ Անգլիայէն՝ եթէ Եւրոպայ տուած խորհուրդները մերժէ։

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 15 ապրիլ.

Օսմ. Բօնա. ղոյուեցաւ	16.18
» » բացուեցաւ	16.12
» » կէս օրին	16.13 1/2

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐՔԵԹՂԹՈՅ

	Անգղ. լիր.
Օսմանլիք ժէնրլ. 6 0/0	» 5. 5
» Օթման	» 4.
Կ. Պոլսոյ Պանքան	» 11.
Բրէմի ժէնէրալ 6 0/0	5.10

Փոխ. 1863 (Մութան) 6 0/0	Ֆր.	81.
» 1865 (») 6 0/0	»	83.
» 1869 (Բինար) 6 0/0	»	81.
» 1872 (Պոն տիւ Թրէզոր)	»	26.50
» 1873 (Բինար) 6 0/0	»	79.
Ռումէլիի երկաթուղի	Ֆր.	54.
Լաւրիում	»	110.
Թրամուայ (գ. կա.) Օսմ. լիր		370.
Թղթադրամ	»	970
Հէվալէսիկ		30
Բէրօր		—

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՅ
(Օսմ. ոսկին 100 դրշէն) Ղրշ.

Անգղիական ոսկի	109 36
Գաղղիական »	87 22
Բօլ	90 5
Գրիվից	51 25
Գառապն թուղթ 8 բուպլի 80 գարիք	
Գառապն արծաթ (նոր)	92 30
Մէճիտիէի տարբերութիւն	7 20
Վենոց	125 5
Ֆլորինոց	209
Ֆլորինոց (անկէտ)	180
Մէթալիք	206 20
Ղինէ (անուանական)	670

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 26 ապրիլ.

Անգղ. Բօնա.		101 1/2
Օսմ. »		15 1/2
Փոխ. 1865		17
» 1869		16 7/8
» 1871		75
» 1872		26 1/2
» 1873		16
» 1877		88
Պանք Օթման		16 1/2
Ռուս. փոխ. 73ի		92 3/8
Եղիպտ. միացեալ		76 3/8
» արտաքնաւոր		95 1/2
Տայրա Սանիէ		74 1/2
Փոխ. Ռոշիլա		97
Փոխնկոգիր Փարիզի վրայ		25 55

Փարիզ 26 ապրիլ.

Գաղղ. Բօնա. 5 0/0		120. 37 1/2
» » 3 0/0		83, 47 1/2
Օսմ. Բօնա.		15 32 1/2
Փոխ. 1865	Ֆր.	85.
» 1869		84.
» 1873		81.
Օսմ. երկաթուղի		56.
Պանք Օթման		666 37 1/2
Բրէմի Լիոնէ		890.
Ռուս. փոխ. 3 0/0 (1877)		95 1/2
» » Արևելեան		61 3/8
Իտալ. Բօնա.		90 20
Եղիպտ. միացեալ		386.25
Փոխնկոգիր Լոնտ. վրայ		25.29

Վիէննա 26 ապրիլ.

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	117 50
Ռումէլիի երկաթուղի	25.50